

ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ¹

[Greeting]

1.1 Παυλος, δουλος Θεου, αποστολος δε Ιησου Χριστου κατα πιστιν εκλεκτων Θεου και επιγνωσιν αληθειας της κατ' ευσεβειαν, 2 επ' ελπιδι ζωης αιωνιου—ην επηγγειλατο ο αψευδης Θεος προ χρονων αιωνιων, 3 εφανερωσεν δε καιροις ιδιοις τον λογον αυτου εν κηρυγματι, ο επιστευθην εγω κατ' επιταγην του Σωτηρος ημων Θεου· 4 Τιτω, γνησιω τεκνω κατα κοινην πιστιν: χαρις, ελεος,² ειρηνη απο Θεου Πατρος και Κυριου Ιησου Χριστου,³ του Σωτηρος ημων.

[Qualifications for elders]

1.5 Τουτου χαριν κατελιπον⁴ σε εν Κρητη, ινα τα λειποντα επιδιορθωση και καταστησης κατα πολιν πρεσβυτερους ως εγω σοι διαταξαμην 6—ει τις εστιν ανεγκλητος, μιας γυναικος ανηρ, τεκνα εχων πιστα, μη εν κατηγορια ασωτιας⁵ η ανυποτακτα. 7 Δει γαρ τον επισκοπον ανεγκλητον ειναι ως Θεου οικονομον· μη αυθαδη, μη οργιλον, μη παροινον, μη πληκτην, μη αισχροκερδη· 8 αλλα φιλοξενον, φιλαγαθον, σωφρονα, δικαιον, οσιον, εγκρατη· 9 αντεχομενον του κατα την διδαχην πιστου λογου, ινα δυνατος η και παρακαλει εν τη διδασκαλια τη υγιαинуση και τους αντιλεγοντας ελεγχειν.

[They must face opposition]

10 Εισιν γαρ πολλοι και⁶ ανυποτακτοι,⁷ ματαιολογοι και φρεναπαται, μαλιστα οι εκ⁸ περιτομης, 11 ους δει επιστομιζειν—οιτινες ολους οικους⁹ ανατρεπουσιν, διδασκοντες α μη δει, αισχρου κερδους χαριν! 12 Ειπεν τις εξ αυτων, ιδιος αυτων προφητης, “Κρητες αι ψευσαι, κακα θηρια, γαστερες αργαι”. 13 Η μαρτυρια αυτη εστιν αληθης. Δι' ην αιτιαν ελεγε αυτους αποτομωσ, ινα υγιαινωσιν εν τη πιστει, 14 μη προσεχοντες Ιουδαιικους μυθους και εντολαις ανθρωπων αποστρεφομενων την αληθειαν. 15 Παντα μεν¹⁰ καθαρα τοις καθαροις τοις δε μεμιασμενοις¹¹ και απιστοις ουδεν καθαρον, αλλα μεμιανται αυτων και ο νους και η συνειδησις. 16 Θεον ομολογουσιν ειδεναι, τοις δε εργοις αρνουνται, βδελυκτοι οντες και απειθεις και προς παν εργον αγαθον αδοκιμοι.

[Qualities to be taught]

2.1 Συ δε λαλει ᾱ πρεπει τη υγιαинуση διδασκαλια: 2 πρεσβυτας ιηφαλιους¹² ειναι, σεμνους, σωφρονας, υγιαινοντας τη πιστει, τη αγαπη, τη υπομονη· 3 πρεσβυτιδας ωσαυτως εν καταστηματι ιεροπρεπεις, μη διαβολους, μη οινω πολλω δεδουλωμενας, καλοδιδασκαλους 4—ινα σωφρονιζωσιν τας νεας φιλανδρους ειναι, φιλοτεκνους, 5 σωφρονας, αγνας,

¹ Both the Text and the apparatus are the responsibility of Wilbur N. Pickering, ThM PhD, ©. I venture to affirm to the reader that all original wording of Titus is preserved in this edition, if not in the Text, at least in the apparatus. “Diminish not a word” Jeremiah 26:2 (see Deut. 4:2 and Luke 4:4, “every word” [as in 99.6% of the MSS]). The last note at the end of this book gives explanation about the apparatus.

² χαρις ελεος f³⁵ A (91.3%) RP, HF, OC, TR, CP || 12 και (2.1%) || ~ 21 και (1.7%) || 1 και NC, 088 (4.2%) NU || 1 (0.5%) || 1 υμιν και (0.2%) (Three nouns in a row without a conjunction was too much for the Alexandrians.)

³ κυριου ιησου χριστου f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP || ~ 32 NA, C, 088 [5%] NU

⁴ κατελιπον f³⁵ [70%] RP, HF, OC, TR, CP || απελιπον N [9%] NU || απελειπον A, C, 088, 0240 [20%] || καταλειποντα [1%]

⁵ ασωτιας rel || ασωτειας [10%] CP

⁶ και f³⁵ I [80%] RP, HF, OC, TR, CP [NU] || --- NA, C, 088 [20%] (OC has small print.)

⁷ ανυποτακτοι rel || 1 και [10%]

⁸ εκ f³⁵ A [95%] RP, HF, OC, TR, CP || 1 της NC, I, 088 [5%] NU

⁹ ολους οικους rel || ~ 21 CP

¹⁰ μεν f³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP || --- NA, C [4%] NU (OC has small print.)

¹¹ μεμιασμενοις f³⁵ [90%] RP, HF, TR || μεμιαμμενοις NA, C [8%] OC, NU || μεμιαμμενοις [2%] CP (Did the Alexandrians get their spelling from the LXX?)

¹² ιηφαλιους f³⁵ NA, C [40%] OC, TR, CP, NU || ιηφαλεους [40%] RP, HF || ιηφαλιους [20%]

οικουρους¹ αγαθας, υποτασσομενας τοις ιδιοις ανδρασιν, ινα μη ο λογος του Θεου βλασφημηται.²

6 Τους νεωτερους ωσαυτως παρακαλει σωφρονειν, 7 περι παντα σεαυτον παρεχομενος τυπον καλων εργαων: εν τη διδασκαλια αδιαφθοριαν,³ σεμνοτητα, αφθαρσιαν⁴ 8—λογον υγιη, ακαταγνωστον—ινα ο εξ εναντιας εντραπη, μηδεν εχων περι ημων⁵ λεγειν⁶ φαυλον.

9 Δουλους ιδιοις δεσποταις υποτασσεσθαι εν πασιν, ευαρεστους ειναι, μη αντιλεγοντας, 10 μη νοσφιζομενους, αλλα πιστιν πασαν⁷ ενδεικνυμενους αγαθην, ινα την διδασκαλιαν⁸ του Σωτηρος ημων⁹ Θεου κοσμωσιν εν πασιν.

[Saving grace]

11 Επεφανη γαρ η χαρις του Θεου η¹⁰ σωτηριος πασιν ανθρωποις, 12 παιδευουσα ημας ινα, αρνησαμενοι την ασεβειαν και τας κοσμικας επιθυμιας, σωφρονως και δικαιως και ευσεβως ζησωμεν εν τω νυν αιωνι, 13 προσδεχομενοι την μακαριαν ελπιδα, και επιφανειαν της δοξης του μεγαλου Θεου και Σωτηρος ημων, Ιησου Χριστου, 14 ος εδωκεν εαυτον υπερ ημων, ινα λυτρωσεται ημας απο πασης ανομιας και καθαριση εαυτω λαον περιουσιον, ζηλωτην καλων εργαων. 15 Ταυτα λαλει και παρακαλει και ελεγχε μετα πασης επιταγης. Μηδεις σου περιφρονειτω.

[The difference the Gospel makes]

3.1 Υπομιμησθε αυτους αρχαις και¹¹ εξουσιαις υποτασσεσθαι, πειθαρχειν, προς παν εργον αγαθον ετοιμους ειναι, 2 μηδενα βλασφημειν, αμαχους ειναι, επιεικεις, πασαν ενδεικνυμενους πραοτητα¹² προς παντας ανθρωπους. 3 Ημεν γαρ ποτε και ημεις ανοητοι, απειθεις, πλανωμενοι, δουλευοντες επιθυμιας και ηδοναις ποικιλιας, εν κακια και φθονω διαγοντες, στυγητοι, μισουντες αλληλους.

[What a marvelous salvation!]

4 Οτε δε η χρηστοτης και η φιλανθρωπια επεφανη του Σωτηρος ημων Θεου 5—ουκ εξ εργαων των εν δικαιοσυνη ων¹³ εποιησαμεν ημεις αλλα κατα τον αυτου ελεον¹⁴—εσωσεν ημας δια λουτρου παλιγγενεσιας και ανακαινωσεως Πνευματος Αγιου, 6 ου εξεχεεν εφ' ημας πλουσιως δια Ιησου Χριστου του Σωτηρος ημων, 7 ινα δικαιωθεντες τη εκεινου χαριτι κληρονομοι γενωμεθα¹⁵ κατ' ελπιδα ζωης αιωνιου.

[So let's do good]

8 Πιστος ο λογος, και περι τουτων βουλομαι σε διαβεβαιουσθαι, ινα φροντιζωσιν καλων εργαων προιστασθαι οι πεπιστευκοτες τω¹⁶ Θεω. Ταυτα εστιν τα¹⁷ καλα και ωφελιμα¹

¹ οικουρους f³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP || οικουργους NA, C, I [3%] NU (Who knows where the Alexandrians got their spelling, but the mystery doesn't make it correct.)

² βλασφημηται rell || βλασφημειται [5%] CP

³ αδιαφθοριαν f³⁵ (83.2%) RP, HF, OC, TR, CP || αδιαφοριαν (8%) || αφθοριαν NA(C) (6.9%) NU || αφθονιαν P³² (1.4%) || two other readings (0.5%) (Both the longer stem and the double consonant have over 90% attestation, but with different alignments. φθ → φ would presumably be an easier alteration than the reverse. Might the Alexandrian reading be a case of homoioarcton?)

⁴ αφθαρσιαν f³⁵ (82.8%) RP, HF, OC, TR, CP || --- P^{32v} NA, C (17.2%) NU (The idea of 'immortality' didn't seem to fit, so the Alexandrians omitted it.)

⁵ ημων f³⁵ NC [80%] RP, HF, OC, CP, NU || υμων A [20%] TR

⁶ περι ημων λεγειν f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP || ~ 312 NA, C [5%] NU

⁷ πιστιν πασαν f³⁵ (89.6%) RP, HF, OC, TR, CP || ~ 21 A, C (9.7%) NU || 2 N (0.5%) || --- (0.2%)

⁸ διδασκαλιαν f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP || 1 την NA, C [5%] NU (Why add the article?)

⁹ ημων rell || υμων some TRs

¹⁰ η f³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP || --- (N)A, C [4%] NU

¹¹ και f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP || --- NA, C [5%] NU (OC has small print.)

¹² πραοτητα f³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP || πραυτητα A, C [3%] NU || σπουδην τα N (Aleph really got lost.)

¹³ ων f³⁵ [97%] RP, HF, OC, TR, CP || α NA, C [3%] NU (The Alexandrians confused the referent.)

¹⁴ τον αυτου ελεον f³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP || το αυτου ελεος NA [4%] NU || το ελεος αυτου [1%] (Liddell & Scott give the masculine as the original form, with the neuter appearing later.)

¹⁵ γενωμεθα f³⁵ [96%] RP, HF, OC, TR, CP || γενηθωμεν NA, C [4%] NU (The middle voice is presumably correct.)

¹⁶ τω f³⁵ [50%] OC, TR || --- NA, C [50%] RP, HF, CP, NU

¹⁷ τα f³⁵ [90%] RP, HF, OC, TR, CP || --- NA, C, I [10%] NU

τοῖς ἀνθρώποις. 9 Μῶρας δε ζήτησεις καὶ γενεαλογίας καὶ ἐρις² καὶ μάχας νομικὰς περιστασο, εἰσὶν γὰρ ἀνωφελεῖς καὶ ματαῖοι.

10 Αἰρετικὸν ἀνθρώπον μετὰ μιαν καὶ δευτεράν νουθεσίαν παραιτοῦ, 11 εἰδὼς ὅτι ἐξεστραπταὶ ὁ τοιοῦτος καὶ ἁμαρτάνει, ὧν αὐτοκατακριτὸς.

[Farewell]

3.12 Ὅταν πεμψῶ Ἀρτεμῖαν πρὸς σε ἢ Τυχικόν, σπουδάσον ἐλθεῖν πρὸς με εἰς Νικοπολίην, ἐκεῖ γὰρ κεκρικὰ παραχειμασαί. 13 Ζήναν τὸν νομικὸν καὶ Ἀπολλῶ³ σπουδαίως προπεμψίον, ἵνα μὴδὲν αὐτοῖς λειπῆ. 14 Μανθανετώσαν δε καὶ οἱ ἡμετέροισι καλῶν ἐργῶν προιστασθαι, εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἀκαρποὶ.

15 Ἀσπάζονται σε οἱ μετ' ἐμοῦ πάντες. Ἀσπασαί τοὺς φιλοῦντάς ἡμᾶς ἐν πίστει. Ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.^{4,5}

¹ ὠφέλιμα *rell* || ὠφέλημα [30%]

² ἐρις *f*³⁵ [20%] || ἐριν *κ* [1%] || ἐρεις A,C [75%] RP, HF, OC, TR, CP, NU || ἐρεῖν [2%] || ἐριδάς [2%]

³ ἀπολλῶ *f*³⁵ C [95%] RP, HF, OC, TR, CP || ἀπολλῶν *κ* [4%] NU || ἀπολλῶνα [1%]

⁴ ἀμήν *f*³⁵ [95%] RP, HF, OC, TR, CP || --- *κ*A,C,048 [5%] NU

⁵ The citation of *f*³⁵ is based on thirty-four MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 986, 1072, 1075, 1100, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 2080, 2466, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 35, 1072, 1503, 1855, 1864, 1892, 2080, 2587 and 2723 are 'perfect' representatives of *f*³⁵ in Titus, as they stand, and the exemplars of another four probably were too. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Aegean, Trikala, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception.

I have included six published editions in the apparatus—RP, HF, OC, TR, CP, NU. RP = Robinson-Pierpont (2005), HF = Hodges-Farstad, OC = the Greek Text of the Greek Orthodox Church (also used by other Orthodox Churches), TR = *Textus Receptus*, CP = Complutensian Polyglot, NU = N-A²⁶/UBS³ (N-A²⁷/UBS⁴ offer changes in the critical apparatus, not in the text; the text is still that of N-A²⁶/UBS³).

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either () or []. I have used () for the evidence taken from TuT, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources.

I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ± 1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ± 3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ± 15%. But I guarantee the witness of Family 35.

As an arbitrary decision, I have limited the citation of individual MSS to those dated to the 5th century or earlier. I use *rell* to indicate that the reading is supported by all other witnesses, and printed editions (of the six included in the apparatus), compared to the other reading. The Greek font used is Bwgrkl and may be downloaded free from

<http://www.bibleworks.com/fonts.html>.